

Fæstebonde i Nørre Tulstrup

CHRISTEN ANDERSENS DAGBOG

1786 - 1797

Udgivet af Landbohistorisk Selskab, København 1969

Christen Andersen er født 1739 og døde 82 år gammel i 1821.

Konfirmeret 1755.

Fader: Anders Christensen, død 1767, 88 år gammel.

Moder: Karen Andersdatter, død 1757, 52 år gammel.

C.A. fik 1764, da han var 25 år, forældrenes gård i fæste. Gården hørte under Himmestrup og Viskum godser i Middelsom Herred.

Dette år (1764) blev C.A. gift med Maren Nielsdatter, født i Løvskal i Skjern sogn 1733. Død 1804.

Christen Andersen afstod sin fæstegård 1816, hvorefter Himmestrups daværende ejer, kancelliråd Christen Hedegaards enke ved skøde den 17.maj 1816 solgte gården til C.A.'s søn Niels Christensen.

C.A. var også selvejer, idet han i 1794 købte en parcel af Lee Søgaard, og i de følgende år erhvervede han flere andre parceller. Disse solgte han allerede i 1807 til sønnen.

I Christen Andersens og Maren Nielsdatters ægteskab fødtes 4 børn: Magdalene - Karen - Anders og Niels, opkaldt efter henholdsvis mormor - farmor - farfader - morfader.

Magdalene: gift 1801 med Simon Jensen i Serup (gårdmand)

Karen: gift 1791 med Niels Pedersen Foged (nabogårdmand)

Anders: gift 1797 og overtog svigerfaderen Niels Ydsens fæstegård i Løvskal. Døde 1808.

Niels: overtog faderens fæstegård 1816. Døde 1831.

Christen Andersen er ikke nogen almindelig fæstebonde fra 1700-tallet. Alene den omstændighed at han kan læse og skrive så godt, at han fører dagbog på et tidspunkt, hvor den almindelige bonde knap nok kunne skrive sit eget navn, tyder på noget usædvanligt. Man må altså regne med, at Christen Andersen har raget et godt stykke op over sine standsfæller, men dagbogen giver et godt indblik i livet på en fæstegård i slutningen af 1700-årene - den store reformperiode. Den viser et noget mere nuanceret liv, end man ville forvente. Her tænkes især på al den handel, der foregår med alle mulige varer. Det er absolut af den vej Christen Andersen skaffer sig størsteparten af sin formue.

Selv om C.A. har skilt sig ud fra de øvrige bønder, så har de ydre vilkår ikke været forskellige. Forskellen beror alene på C.A.'s personlige forudsætninger for at udnytte vilkårene bedst muligt. Den danske bondes vilkår under stavnsbåndet tegnes ofte meget unuanceret sort, men det viser sig, at har man evner og energi var der gode muligheder for at få en god - også i økonomiske henseende - tilværelse.

Nørre Tulstrup bestod af 3 gårde. Den blev udskiftet i 1793.

I markbogen til 1688-matriklen fremgår det, at Nørre Tulstrups jorder på den tid bestod af 8 årsgøder, hvoraf de 4 såedes, mens 4 hvilede. De 8 gøder var:

Hejninge Gøde: byg og boghvede
 Vejfalds Gøde: Rug
 Munkagers Gøde: rug
 Birkagers Gøde: 3.parten sået med havre
 Trindfalds Gøde: havre
 Vesterlandshøjs Gøde: fælled
 Sønderkærs Gøde: fælled
 Damagers Gøde: fælled

Desuden hørte til byen nogen skovjord kaldet Ogelbølle.

På Christen Andersens tid avles desuden også hør og kløver.

De tre bønder i Nørre Tulstrup er på C.A.'s tid:

Christen Andersen
 Niels Pedersen Foged, gården Tulstruplund
 Mads Sørensen Vejrum, gården Skovgård

Man får gennem dagbogen fornemmelsen af, at C.A. og hans familie her et godt forhold til godset, dets funktionærer og herskab. Forholdet til forvalteren Jens Kjeldsen synes ligefrem at have været et venskab mellem ligemænd. Selv om Christen Andersen personligt yder hoveri, har man ikke indtryk af, at han opfatter det som noget nedværdigende - det er bare et stykke arbejde der skal gøres lige som alt andet. Der er ingen oprørstanker hos han. C.A. Nævner slet ikke stavnsbåndsløsningen, men det skyldes nok, at det ikke har haft stor betydning for det daglige liv på egnen.

Som før omtalt er det, der navnlig springer i øjnene, den omfattende handelsvirksomhed med egne og opkøbte produkter. Dette synes at være almindeligt på egnen, men det er nok ikke alle, der har haft C.A.'s handes-talent!

Handel med uld og bindtøj samt lærred har spillet en væsentlig rolle for hans økonomi. Forarbejdning af træ og handel dermed har også været en god indtægt. Specialprodukter af træ var bark til garveren og trækul. Opkøb af honning og mjødbrygning til videresalg synes også at have været omfattende. Almindeligt for egnens bønder var torvehandel i købstaden med salg af egne produkter. C.A. synes at basere sin torvehandel på kødvarer fra svin, som han opkøbte, samt æg, smør og ost.

Hans aktionsradius er ret omfattende. Mod øst kom han til landsbyer på den anden side Randers og til Hobro. Mod vest kom han normalt kun til Viborg. En enkelt gang er han i Mønsted efter kalk til kirken og en anden gang i Hjarbæk med træ, som skulle videre til Salling.

Sønnerne er helt i Ålborg for at sælge kirsebær, som de har opkøbt.

Oplysninger i dagbogen, der vedrører klædedragten:

Følgende håndværkere nævnes:

Skrædderen i Ilsøe: Christen Christensen, husmand og bondeskrædder i Ilsøe.
Han kommer og syer på gården.

Skrædder Ole: Ole Christensen, bondeskrædder i Lee. Han kommer og syer på gården.

Niels Skrædder fra C. A.: køber C.A. ærter hos

Anders Skrædder fra Viborg: De bryder sammen et hus ned i Viborg.

Jens Skrædder fra Krog: hjælper C.A. med at tække og hugge tømmer til bindingsværk.

Væveren i Tindbech: Niels Pedersen

Hans Skomager i Lee: Hans Thomasen, inderste og træskomand

Anders Christensen Skomager: husmand og skomager i Løvskal. Reparerer familiens støvler.

Hos væverne har de fået vævet:

hørlærred

blårlærred } noget sælges på torvet i Viborg

vadmél

klæde

frakketøj

drættevadmél

dækkener

olmerdug

drejl til skoleholderen, muligvis som betaling for undervisning af Niels

forklædestof } noget sælges på torvet i Viborg

De hjælper hver gang selv til med at sætte trend op.

Maj 1787: køber C.A. 14 alen sort stof á 2 mk. til Magdalene til en kiol.

Marts 1788: Skrædder Ole er på besøg for at sy klæder til Anders.

Maj 1790: Ole Skrædder er der 2 gange for at sy en sort kiol til Magdalene.

Maj 1791: Ole Skrædder er på gården en uge for at sy.

Juni 1791: Magdalene er med C.A. i Viborg. De køber grøn barcan til kioler til hende og Karen. De køber 30 alen á 27 skilling.

Sept. 1791: Efter en god handelsdag på torvet i Viborg køber C.A. $2\frac{1}{2}$ alen blå silkedamask til en trøje til Magdalene (11mk./alen) og for 3 mk.8sk. ægte guldsnore til en hue.

December 1791: C.A. er i Løvskaal hos skomageren for at få alle deres støvler repareret.

Marts 1792: Magdalene med til krammarked i Randers. De køber 12 alen ægte ulddamask til hende til et skørt, 13 mk.10 sk./alen.

Maj 1792: Ole Skrædder er på gården og syer kioler til Magdalene og Karen af grøn barcan, en blå kåbe af bedste ulden damask samt skørt og trøje af Cina damask. Som betaling får Ole Skrædder et læs birkebrænde + 3 mk4 sk. for hver kiol, 1 mk.4 sk. for kåben og 10 sk. for skørtet og andet daglig klæder.

Samme måned får de besøg af en omrejsende kræmmer (jøde), hvor C.A. køber ialt 21 tørklæder til ialt 14 rd.:

blåtavl: 6 stk. á 3 mk.

bomulds, røde og blå: 9 stk. á 4 mk.

sort silke med hvide æge: 1 stk. á 5 mk.

brune (silke?): 5 stk. á 5 mk.

Marts 1795: Ole Skrædder er der en uge for at sy.

Der omtales 2 gange auktioner over gangklæder fra dødsboer. I august 1796 køber C.A. afdøde Jens Sørensens bedste kiol for 3 rd.10sk.

I 1788 tager Karen til Viborg for at lære at sy hos jomfru Mønsted. Hun er der første omgang 6 uger, er derefter hjemme i 2 måneder, hvorefter hun igen er i Viborg i 9 uger.